

Geleneksel Mudurnu Konaklarının Ahşap Süslemelerinin İncelenmesi

*¹Sezgin Bıçak ve ²Rahmi Aras

*¹Tosya Meslek Yüksekokulu, Mobilya ve Dekorasyon Programı, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

²Teknoloji Fakültesi, Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Programı, Gazi Üniversitesi, Ankara

Özet

Değişen ve gelişen toplumla, tarihi ve kültürel değerlerimize olan ilgi artmaktadır. Bu değişim sonucunda özellikle konak tipi konutlarda yeniden restorasyon çalışmasına gidilerek bu mekanlar Otel ve gezi evi olarak düzenlenmiştir. Bu çalışma da geleneksel Mudurnu konaklardaki süslemelerin hangi malzemeden yapıldığı ve özellikle tavan süslemesinin malzemesinin korunması ve restorasyonu incelenmiştir. Kültürel mirasın önemli bir parçası olan geleneksel konak ve evlerimizin günümüzde korunması, yaşatılması ve bizden sonraki kuşaklara aktarılması önemlidir. Bundan dolayı Mudurnu konaklarının eski dönemlerden günümüze nasıl geldiği, şurada ne gibi değişikliklerinin olduğu ve restorasyon çalışmalarının da aslına uyup uyulmadığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Mudurnu evleri, Süslemeler, Tarihi konaklar, Eski Türk evi

Abstract

Historical and cultural values is increased with changing and developing society. As a result of this; The mansion house start again restoration in working. This place ring prepare as hotel and trip house. Traditional Mudurnu mansion protection of embroideries materials and especially protection and restoration of the ceiling decoration materials is searched in working. Traditional mansion and house of important part In cultural heritage be necessary protecting, keeping alive and transfer zone. Therefore, Mudurnu mansions is searched coming these days from old term and working restoration.

Key words: Traditional Mudurnu houses, Decorations, Historic mansions, Old Turkish house

1. Giriş

Türklerin tarih sahnesine ilk çıktıkları zamandan bu yana mekânları çok değişmiştir. Orta Asya'dan Balkanlara, Kuzey Afrika'dan Arabistan'a oradan da Karadeniz'e kadar uzanmışlardır. Burada Türk evi olarak Osmanlı İmparatorluğunun bize miras bıraktığı zamanımıza gelen örnekleri 17. yy'la kadar uzanabilen evlere bakarak özgün oda düzeni, plan şeması, çok katlılık, çatı biçimi ve yapıım gibi özelliklere sahip olanlara Türk evi diyoruz [1].

Toplumların çekirdeği olan aileyi barındıran, koruyan ve eğiten bir mekân olarak ev; başta sanat tarihi ile mimarlık tarihi olmak üzere pek çok bilim dalının ilgilendiği önemli bir alandır. Sanat değeri yoğun olan Anadolu, özenle yapılmış bu evlere, ev sahipliği yapmakta ve o tarihleri günümüzde de taşımaktadır [1].

Tarihi Mudurnu evleri daracık sokaklar üzerinde yer alır. Her evin bir avlusu vardır ve avluya sokaktan büyük bir kapı ile girilir. Evler iki katlı, bazen de üç katlı yapılırdı. Avlunun içerisinde

*Sorumlu yazar: Tosya Meslek Yüksekokulu, Mobilya ve Dekorasyon Programı, Kastamonu Üniversitesi, 37300, Kastamonu / TÜRKİYE. E-mail: sbicak@kastamonu.edu.tr, Tel: +90366 280 22 61

çardak bulunur ve evlerin zemin katları ahır, depo veya kiler olarak kullanılır. Birden fazla katlı ise esas yaşanan yer, üst kat olarak düzenlenmektedir. Esas katta sofa ve sofaya açılan odalar bulunur. Sofa, Türk evinde odalara geçit veren ve aynı zamanda ailenin kadınlı erkekli bütün fertleriyle topluca oturduğu bir mekândır.

Mudurnu evleri yaklaşık 100–150 yıllık evlerdir. Osmanlının son zamanlarına denk geldiğinden bu evler Osmanlı kültür ve mimarisinden nasibini almış olduğundan dolayı bu mirasın korunmasında gerekli çalışmaların yapılması sağlanmalıdır.

Bizanslıların Bursa tekfurı kızı “Moderna” adına yaptırılan kale aynı zamanda ilçenin ilk ismidir. Daha sonra bu isim Motarni, Comopolis, Modrenas, Mudurlu ve son olarak Mudurnu gibi değişikliklere uğramıştır [2]. İlçenin Bolu’ya uzaklığı 50 km, Adapazarı’na uzaklığı 100 km, Ankara’ya uzaklığı 200 km ve Abant gölüne uzaklığı 18 km’dir [3].

Mudurnu ilçesi; tarihi konakları, Osmanlı kasabası karakteristiğini yitirmemiş kentsel dokusu ve kültür turizmine yönelik varlıklarının yanında, termal kaynakları, ormanlık arazileri, akarsuları, gölleri ve çiftlikleri gibi doğal kaynakları ile alternatif turizm çeşitlerinin gerçekleştirilebileceği bir yerleşim merkezidir [4].

2. Yöntem

Çalışmamızın ana konusunu geleneksel Mudurnu konakları oluşturmaktadır. Teorik bilgilerin birçoğu Mudurnu Belediyesi’nden elde edilmiştir. Araştırma alanımız da konaklardan çekilen fotoğraflar, haritalar, belediyeden elde edilen bilgiler ve çalışma esnasında alınan notlar yardımcı materyallerimizi oluşturmaktadır. Araştırma çalışmasından önce literatür taraması yapılmış, gerekli kaynaklara ulaşılmış, gözlem ve fotoğraflar çekilerek de sonuca ulaşmak istenmiştir.

3. Bulgular

3.1. Geleneksel Mudurnu evlerinin karakteristik özellikleri

İnsanoğlunun barınma ihtiyacını karşılamak üzere kurulan ev mimarisi, Yontma Taş devrinden itibaren sürekli kendini yenilemiştir [5]. Orta Asya da kurulu çadırlar Türk ev mimarisinin temeli olarak kabul edilirken [6], kendine has bir mimariye sahip olan Türk evi XIX. yüzyılın sonuna kadar iklim ve malzeme bağlı olarak sürekli şekillenmiştir [7].

Uygur evlerinden itibaren Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve Osmanlı döneminde de yoğun olarak kullanılan ahşap [8], Mudurnu konaklarının da ana elemanı olmuştur. Evler genellikle iki ve üç katlı olup, sokağı derinlemesine gören çıkmalar mevcuttur. Evlerin dış kapısı bir yaylı arabanın veya yüklü bir katırın geçebileceği kadar büyük ve iki kanatlıdır. Kapının büyüklüğü sahibinin yüreğinin büyüklüğünü gösterir. Bu kapıların üzerinde, önünde bekleyeni yağmurdan veya güneşten koruyan bir saçak mevcuttur. Kapının iki kanadının üzerinde de genellikle çıtalardan süslemeler mevcuttur. Aynı zaman da kapıların pirinçten veya demirden yapılmış tokmakları vardır. Kapının üzerinde de evin içini aydınlatan ve genelde ahşap süslemelerden yapılan pencereler bulunmaktadır [1].

Kapılarda ve genel olarak birçok yerde Mudurnu'nun yerli sarıçamı kullanılmış, zamanla bozulmasın diye de koruyucu boyalarla boyanmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Evlerin bahçesinde, her şeyden önce bir çeşme, bir kuyu ya da bir havuzu vardır. Buradan akan su, bahçeyi sulamaya gider. Sadece bahçe sulamak için çeşmeden su kullanmak su kaynaklarının gereksiz kullanımından dolayı bölgede hoş karşılanmayan bir durumdur. Bahçenin bir bölümü sebze, bir bölümü de çiçeklere ayrılmıştır. Elden geldiğince çeşitli meyve ağaçları vardır.

Resim 1: Armutçular Konağı giriş kapısı üstü detayı

3.2. Geleneksel Mudurnu konaklarının plan tipleri

Harem ve selamlık: Ailenin oturduğu kısım olan selamlık, haremden daha büyük de olabilir. Genellikle bina harem ve selamlık kısımları ile çift ev haline gelmiştir. Birbirlerine kapılarla bağlı olan ve ayrı iki merdiveni bulunan bu iki kısım da mabeyn denilen ara oda ve sofalar vardır. Genelde dış kapı da kalın ve ince ses çıkaran iki farklı kapı tokmağı mevcuttur. Misafir erkeğe kalın tokmağı kullanır ve kapıyı erkek açar, kadınsa ince tokmağı kullanır ve kapıyı kadın açar. Bu sayede bölgenin ahlaki ve dini değerlerine de sahip çıkılmış olur. Zengin evlerde evin efendisi bütün gününü selamlıkta geçirir, kadınlar ise haremden oturur, misafirlerini ağırlarlardı [1].

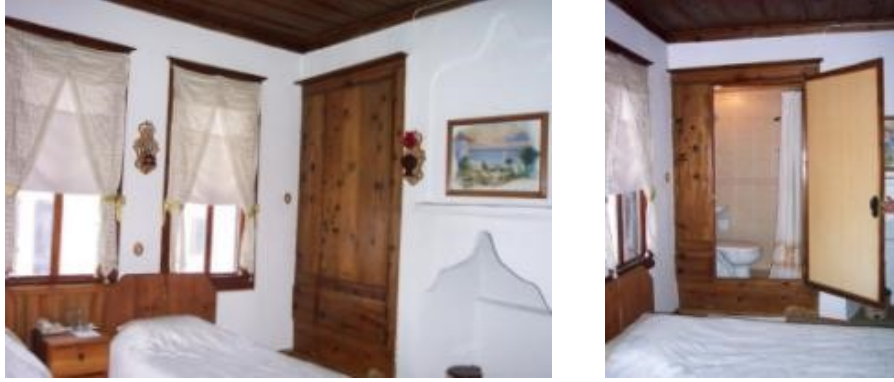

Resim 2: Armutçular Konağı haremlik ve selamlık merdiveni

Sofalar: Sofa bir geçit görevi yanında bütün ailenin toplandığı yerdir. Genellikle iki dar cephesinden ışık ve hava alır. Sofa, eğlencelerin, önemli günlerin düzenlendiği yerdir. Sofa ismi çevresel ve kültürel olarak değişiklikler gösterir. Bunlar çardak, sergi, sayvan, dergâh, divanhane, hayat vs. adlarını alır [1].

Odalar: Evin en önemli bölmeleridir. Odalar yatma, oturma, dinlenme, yemek yeme, yıkanabilme gibi fonksiyonlar taşımaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik durumlarıyla yakından ilgili olan ev içi bölmeleri; haremlik-selamlık, oturma ve kabul odaları olmak üzere birkaç tanedir. Eski Türk evlerinde oda bölmelerinde duvarlara gömülü yüklük ve gusülhane vardır. Bunlar bugünkü yatak odalarındaki evebeyin banyoları olarak kullanılanlarla aynı amaç için yapılmıştır. Yani, dini ve ahlaki değerler gereği evdeki diğer kişileri rahatsız etmeden gusül abdesti almak için kullanılır. Bunun yanında genelde aynı duvarlarda bir de ocak bulunur.

Üslup ve malzeme bakımından odalar; tavan, pencere ve kapı gibi elemanlarıyla bir bütün oluştururlar. Çoğu geleneksel Türk evinde tavanda uygulanan motiflerin dolaplarda da kullanıldığı ve bu şekilde odanın genel havasında bir bütünlük sağlandığı görülmektedir. Renk ve malzeme seçiminde de bir paralellik söz konusudur [9].

Resim 3: Keyvanlar gusülhanesi (kapalı ve açık hali)

Resim 4: Hacı Şakirler Konağı (sofa ve sedir)

Döşemeler: Üst döşemelerde kirişler evin önemini göz önüne alarak 30-50 cm veya aralıksız olarak yan yana getirilerek döşenir. Tabii iklimin sert geçtiği yerlerde ahşabın üzerine pıskı, toprak, saman buğulaması yalıtım maddesi olarak kullanılır. Üzerine kat çıkılıyorsa döşemenin üzerine ahşap veya kerpiç tuğlalar koyulur, kat çıkılmıyorsa döşemenin üzerine çatı iskeleti kurulur. Taban döşemelerinde bir süslemeye rastlanmaz. Çünkü üzeri kilim, halı, vs ile kapatılır [1].

Kaplamalar: Bazı evlerde dış cephelerde kaplama kullanılmış olmasına rağmen özellikle iç duvar kaplamalarında ahşap üzerine çeşitli motifler işlenerek duvar kaplamaları kullanılmıştır.

Resim 5: Hacı Şakirler Konağı duvar kaplaması

Pencereler: Ahşaptan yapılan pencereler genellikle dikdörtgen biçiminde veya kubbe biçiminde yapılmıştır. Bazı yerlerde de vitraylar (renkli camlar) kullanılmıştır. Dekoratif görünmesi açısından çitalarla dört veya altı parçaya bölünmüş pencereler rastlamak mümkündür. Bazı pencereler, dışarıdan süslü bir parmaklıkla süslenmiştir. Bunlar evi hırsızlardan korumak için yapılmış olsa da süslemesinden dolayı ön plana çıkmaktadır [10].

Resim 6: Haytalar Konağı vitraylı pencere ve ahşap pencere kafesi

Çıkmalar: Evin oturma alanının genişletmek için yapılan çıkma, güneş ışığından daha fazla yararlanmayı sağlamakla beraber duvar ve pencereleri yağmur suyundan korumak için yapılmıştır. Çıkma, yataylamasına gelen kirişleri, dikey gelen kirişlerle yükselterek ve genişleterek elde edilir. Böylece dıştan da daha güzel bir görüntü meydana gelir [1].

Resim 7: Çıkma detayları

Korkuluklar: Yüzey oymacılığı ve kesme oymalar kullanılarak yapılan bu korkuluk motifleri günümüze gelene kadar tahrip edilmiştir. Bu korkuluklar dış kapı ile sokak arasında bir bölme görevi görür ve bu bölme giren çıkanın görünmesini engelleyerek ahlaki değerleri korumuş olur.

Resim 8: Armutçular Konağı korkuluğu

Tavanlar: Türk konut mimarisinin dikkat çeken en önemli unsurlarının başında tavanlar gelmektedir. Ahşap tavanların malzeme ve süslemesi; odaların konumuna, ev sahibinin talebine ve ekonomik koşullara göre değişmektedir [11]. Tavanların Türk evlerinde olduğu gibi Mudurnu evlerinde müstesna bir yeri vardır. Türkler, genel toplum yapıları gereği ev hayatını sevdikleri, sükûn ve rahatı aradıkları için evlerin dış sadeliğine karşılık içleri nakışlı, süslü ve zengindir. Tavanların süslenmesinde stilize ve geometrik motifler çoğunluktadır. Ortada daima bir göbek oluşturulmuştur. Tavanın kenarları ve pervazı çiçeklerle süslenmiştir. En çok kullanılan çiçekler karanfil, lale ve gül gibi çiçeklerdir [1]. Ahşap süslemenin en yoğun gözlemlendiği tavanlarda çeşitli figür ve boyalarda kullanılmıştır [12].

Bazı konaklarda tavan kaplamasının içine görsel resimler konulmuştur, bu uygulama süslemenin doğallığını ve dokusunu bozmaktadır. Bununla beraber birçok konaklarda da sonradan çekilen elektrik tesisatını kaplamanın üstünden geçecek şekilde yapılarak bu tarihi yapılara zarar vermişlerdir. Tavan kaplaması balkonlarda ve çatılarda da mevcuttur, çatının saçak denilen ve dışarı sarkan kısımların da geometrik motiflerle oluşturulmuş süslemeler mevcuttur [10].

Resim 9: Hacı Şakirler Konağı tavan detayları

Resim 10: Mualla Kazan Konağı tavan detayları

Resim 11: Tekkeliler Konağı tavan detayları

Resim 12: Armutçular Konağı tavan detayları

3.3. Aslına Uygun Bir Şekilde Restore Edilmiş Bazı Konaklar

Resim 13: Hacı Abdullahlar Konağı (eski ve yeni hali)

Resim 14: Hacı Şakirler Konağı (eski ve yeni hali)

Resim 15: Alagözler Konağı (eski ve yeni hali)

Resim 16: Donbaylar Konağı (eski ve yeni hali)

Resim 17: Hızarcılar Konağı (eski ve yeni hali)

Resim 18: Mehmet Atalay Konağı (eski ve yeni hali)

3.4. Geleneksel Mudurnu konakları mimarisinin ilçe yapı mimarisinde kullanımı

Mudurnu Belediye binası pencere ve tavan saçakları (dış cephe) geleneksel mimari'ye uygun bir şekilde restore edilmiştir.

Resim 19: Belediye binası (eski ve yeni hali)

Belediye lojmanları ve dolmuş bekleme durakları ahşap kaplama ile kaplanarak geleneksel mimariye uygun hale getirilmiştir.

Resim 20: Belediye dolmuş durağı ve lojmanları

Büfeler ve satış büroları geleneksel Mudurnu evlerinin âdete bir minyatürü konumunda yapılarak bu mekânların değeri ve önemi bir kez daha hatırlatılmaktadır.

Resim 21: Belediye turistik eşya satış bürosu ve taksi durağı

4. Sonuç ve Öneriler

Geleneksel Mudurnu evleri ve konaklarının genellikle üç katlı olduğu görülmektedir. Konaklar genel olarak içten merdivenli olup bazılarında çift merdiven bulunmaktadır. Bu merdivenlerin altında da çıtalar ile süsleme yapılmıştır. Bu çift merdivenlerin biri haremlik diğeri de selamlık için kullanılarak dini ve ahlaki değerler korunmuş olmaktadır. Konakların korkulukları ise genelde aplik ve dekupe oyma ile yapılmıştır. Kırılan veya hasar gören bu korkulukların aslına uygun olarak onarılması gerekmektedir.

Genel olarak tavan süslemelerinde ortada; daire, yıldız ve kare şeklinde göbek bulunmakta ve bu göbeğin etrafı; kare, dikdörtgen ve paralel kenar şeklindeki geometrik motiflerle süslenmiştir. Aynı zamanda bazı tavan süslemelerinde ise değişik kordonlu çıtaların belirli açılarda birleştirilmesiyle farklı bir süsleme elde etmek istenmiştir. Bu süslemeler konağın yapıldığı döneme, çevreye ve konak sahibinin ekonomik imkânlarına göre değişmektedir. Bazı evlerin tavanların da bilinçsizce sonradan çekilen elektrik tesisatı bulunmaktadır. Bunların dışarıdan görünmeyecek ve tavanın estetik değerini bozmayacak şekilde saklanması gerekmektedir. Aynı zamanda bazı tavan göbeklerine sonradan yapıştırılmış resimler görülmüştür. Bunlar tavanın estetik değerini ve ahşabın kimyasal özelliklerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Kapı ve pencere gibi ahşap elemanlarda kullanılan kulp ve tokmak gibi madeni gereçler zamanla çevredeki havanın bozucu etkilerinden olumsuz etkilenmiş ve korozyona uğramıştır. Bunların doğal renklerine uygun olacak şekilde onarılması uygun olacaktır. Daha çok kapılar da rastladığımız yüzey oyma işlemlerinin bazılarının aslına uygun olarak yapılmadığı belirlenmiştir. Bunların aslına uygun malzeme, süsleme ve ince bir işçilikle yapılması uygun olacaktır. Bunları önce bir kabuk içine alınıp daha sonra kaplama ve vitray elemanları uygulanmalıdır.

Geleneksel Mudurnu evleri ve konaklarında çevrenin yerli ağacı olan sarıçam kullanılmıştır. Bu ağaç malzemeye yapılan koruyucu üst yüzey gereçleri, ağaç malzemenin günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Fakat zamanla bilinçsiz kullanımla ağaç malzemenin doğal formuna zarar verilmiştir. Kapı, pencere vb. ahşap elemanları koruma adına bilinçsizce örtücü boya kullanılmıştır. Bu boyalar ağaç malzemenin estetik ve görsel değerini kaybetmesine neden olmaktadır. Bunların, ahşabın renk ve dokusuna uygun cila, boya ve vernik ile korunması daha uygun olacaktır.

Son zamanlarda çevremizde tarihi konakları koruma altına almak ve onlara restorasyon yapmak geçmiş değerlerimize sahip çıkma adına yaygınlaşmaktadır. Bu eserlerin aslına uygun korunmalarına ve bizden sonraki kuşaklara bir kültür mirası olarak aktarılmasına önem vermek, bizim çevresel ve ahlaki sorumluluğumuzdur. Konaklara yapılacak eklenti elemanlar çağdaş standartlara, çevreye ve yapının özgün karakteristiklerini bozmayacak şekilde yapılmalıdır.

Geleneksel Mudurnu konaklarında yapılacak restorasyon çalışmalarında seçilecek ağaç malzemenin, mimari özellikler ve genel görünüm açısından eski halini korumasına özen gösterilmelidir. Restorasyon çalışmalarında ev ve konakların önemli yapı malzemelerinden olan ahşap, uygun üst yüzey işlemleri yapılarak korunmalıdır.

İlçe yapı mimarisinde başta belediye binası, duraklar, lojmanlar, satış büroları ve taksi durakları olmak üzere ciddi bir geleneksel mimari restorasyonları yapılmaktadır. Başta ilçe idarecileri olmak üzere, ilçedeki herkesin bu hassasiyet ile restorasyon işlerinde bu geleneksel malzeme ve motifleri kullanması turizm, kültür, çevre ve ahlaki değerler açısından faydalı olacaktır.

Kültürel mirasın önemli bir parçası olan geleneksel konaklar; korunmalı, yaşatılmalı ve bizden sonraki kuşaklara aktarılmalıdır. Yeni yapılacak yapılarda da bu tarihi süsleme ve mimari özelliklerden yararlanılması faydalı olacaktır. Bu sayede kültürel değerlerimiz ahlaki bozulma yaşamamış olacaktır.

Kaynaklar

- [1] Bektaş, C., Yapı Kredi yayınları. Türk Evi. İstanbul 1995.
- [2] Mudurnu Belediyesi, Sağlıklaştırma Projesi Yarışma Dosyası. Mudurnu/Bolu 2006.
- [3] T.C. Bolu Valiliği İl Turizm Müdürlüğü, Bolu İli Turizm Envanteri. Bolu 1997.
- [4] Koçan, N., Mudurnu (Bolu) ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Eko turizm Kapsamında İrdelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi. Gümüşhane 2011.
- [5] Kuban, D., Ev Üzerine Felsefe Kırıntıları. Tarihten Günümüze Anadolu da Kent ve Yerleşme İstanbul Habitat II. İstanbul 1996. .1.
- [6] Bammer, A., Çadır İle Anadolu İlişkileri. Tarihten Günümüze Anadolu da Kent ve Yerleşme İstanbul Habitat II. İstanbul 1996. s.234.
- [7] Akın, N., Ev Maddesi. TDV. İslam Ansiklopedisi. İstanbul 1995. cilt:11. s.509.
- [8] Başkan, S., Türk Ahşap Sanatı. İlgi Dergisi. 1985. sayı:42. s.9-13.
- [9] İbrahimzade, K., ve Atak, E., Tokat'da Bir Konut Örneği. Vakıflar Dergisi. Aralık 2010. sayı:34. s.120
- [10] Eyice, S., Türk Kapılarının Madeni Süsleri. Sanat Dünyamız. İstanbul 1974. sayı:1.
- [11] Yıldırım, K., Hidayetoğlu, M.L., Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme. "The Investigation of Wooden Ceilings Belonging to Traditional Türk Houses". 9th International Symposium of Traditional Arts. 16-18 Kasım, İzmir 2006. s.332-341.
- [12] Tali, Ş., Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Erzurum 2005. sayı:6-2. s.61-86.